

Karol Weitz

Dwie kwestie związane z opłatą skarbową od pełnomocnictwa w postępowaniu cywilnym

Palestra 50/3-4(567-568), 237-242

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DWIE KWESTIE ZWIĄZANE Z OPŁATĄ SKARBOWĄ OD PEŁNOMOCNICTWA W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

Zgodnie z art. 1 ust. 1 pkt 2 lit. a) ustawy z 9 września 2000 r. o opłacie skarbowej (dalej jako „u.o.s.”)¹ opłacie skarbowej podlegają dokumenty stwierdzające ustanowienie pełnomocnika oraz ich odpisy (wypisy)². Dotyczy to także pełnomocnictw udzielanych w postępowaniu cywilnym. Zwolnienia od opłaty skarbowej od dokumentu pełnomocnictwa wynikają głównie z art. 2 ust. 1 pkt 1 u.o.s. oraz z treści załącznika do u.o.s. W praktyce, w związku z obowiązkiem uiszczenia opłaty skarbowej od dokumentu pełnomocnictwa w postępowaniu cywilnym, mogą powstać różne problemy. Spośród nich w niniejszych uwagach przedstawione zostaną dwa. Po pierwsze, chodzi o pytanie, czy w razie uiszczenia opłaty skarbowej od pełnomocnictwa w postępowaniu cywilnym koszt tej opłaty może być zaliczony do kategorii kosztów procesu, których zwrotu strona wygrywająca może domagać się od strony przegrywającej (art. 98 k.p.c.). Po drugie, z uwagi na fakt, że pełnomocnik, który składa pismo procesowe w imieniu strony, a wcześniej nie złożył pełnomocnictwa, powinien je dołączyć do składanego pisma, co jest warunkiem formalnym tego pisma (art. 126 § 3 k.p.c.), kwestią jest to, czy w razie złożenia pełnomocnictwa, od którego nie została uiszczona należna opłata skarbową, dochowany zostaje ów warunek formalny złożenia pełnomocnictwa, czy też istnieją podstawy do stwierdzenia, że pismo procesowe nie odpowiada warunkom formalnym i nie może otrzymać prawidłowego biegu (art. 130 § 1 k.p.c.).

I

Pierwsze ze wskazanych zagadnień było podejmowane kilkakrotnie zarówno w orzecznictwie, jak i doktrynie. W uzasadnieniu orzeczenia Sądu Najwyższego z 27 lipca 1957 r. w sprawie 3 CZ 215/57³ stwierdzono, że nienależne uiszczenie przez pełnomocnika powoda opłaty skarbowej od pełnomocnictwa nie może być uznane za wydatek niezbędny do celowego dochodzenia praw w rozumieniu art. 97 kodeksu postępowania cywilnego z 1930 r.⁴ (był to odpowiednik art. 98 § 1 k.p.c.) i dlatego nie może obciążać strony przegrywającej sprawę. Ponieważ przyczyną odmowy zaliczenia kosztu opłaty skarbowej od pełnomocnictwa do kosztów, któ-

¹ Tekst jednolity: Dz.U. z 2004 r., Nr 253, poz. 2532 ze zm.

² Wysokość opłaty skarbowej od dokumentu pełnomocnictwa wynosi 15 zł i jest ustalona w załączniku do u.o.s.

³ OSPiKA 1958, z. 5, poz. 137.

⁴ W wersji d.k.p.c. obowiązującej po wejściu w życie ustawy z 20 lipca 1950 r. o zmianie przepisów postępowania w sprawach cywilnych (Dz.U. Nr 43, poz. 394).

rych zwrotu można domagać się od strony przegrywającej, było to, iż opłata taka w konkretnym wypadku była nienależna, uznać należy, iż Sąd Najwyższy opowiedział się za tezą, że koszt opłaty skarbowej od pełnomocnictwa może być zaliczony do kosztów podlegających zwrotowi, jeżeli istniał obowiązek jej uiszczenia. Stanowisku temu Sąd dał wyraz także w postanowieniu z 16 lutego 1981 r. w sprawie IV PZ 11/81⁵, w wyroku z 23 lutego 1981 r. w sprawie IV PR 30/81⁶ oraz w postanowieniu z 11 marca 1983 r. w sprawie IV CZ 24/83⁷. W sposób najbardziej rozbudowany problem ten przedstawiony został w uchwale Sądu Najwyższego z 13 marca 2003 r. w sprawie III CZP 2/03⁸, w której stwierdzono, że do kosztów niezbędnych do celowego dochodzenia praw i celowej obrony (art. 98 § 1 k.p.c.) strony reprezentowanej przez adwokata podlega zaliczeniu wydatek poniesiony przez nią w związku z koniecznością uiszczenia opłaty skarbowej od dokumentu stwierdzającego ustanowienie pełnomocnika. Uzasadniając to zapatrywanie, Sąd Najwyższy podniósł, że w świetle regulacji u.o.s. podmiotem, na którym ciąży obowiązek uiszczenia opłaty skarbowej od dokumentu pełnomocnictwa, jest wyłącznie mocodawca. Przyjmując to założenie, Sąd uznał, że koszt opłaty skarbowej od dokumentu pełnomocnictwa nie może być zaliczany do żadnej z kategorii kosztów wskazanych w art. 98 § 3 k.p.c., ponieważ stanowi wydatek strony, a nie reprezentującego ją adwokata. Następnie Sąd uznał, że zawarte w art. 98 § 3 k.p.c. wskazanie rodzajów kosztów objętych domniemaniem ustawowym, iż są one niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony, nie jest wyliczeniem wyczerpującym. Wynika to z faktu, że art. 98 § 3 k.p.c. konkretyzuje jedynie zasadę ogólną wyrażoną w art. 98 § 1 k.p.c., nie określa natomiast enumeratywnie kosztów, które należy zaliczyć do kosztów niezbędnych wówczas, gdy strona jest reprezentowana przez adwokata. Sąd, rozstrzygając o kosztach procesu strony wygrywającej, może zasądzić na jej rzecz nie tylko zwrot kosztów wskazanych w art. 98 § 3 k.p.c., lecz także zwrot innych poniesionych przez tę stronę kosztów, jeżeli okażą się one niezbędne do celowego dochodzenia praw lub celowej obrony w rozumieniu art. 98 § 1 k.p.c. Wreszcie Sąd Najwyższy podniósł, że ponieważ uiszczenie opłaty od dokumentu pełnomocnictwa stanowi dopełnienie wymagania przewidzianego w obowiązujących przepisach, to nie może budzić wątpliwości teza, iż koszt uiszczenia tej opłaty należy do kosztów niezbędnych do celowego dochodzenia praw lub celowej obrony. Nie zmienia tu niczego fakt, że opłata skarbowa ma charakter publicznoprawny. Ogólne sformułowanie art. 98 § 1 k.p.c. nie pozwala na różnicowanie kosztów strony na wydatki o charakterze cywilnoprawnym oraz na wydatki ponoszone na pokrycie należności publicznoprawnych.

⁵ Niepubl. – Lex nr 8307.

⁶ OSNCP 1981, z. 9, poz. 176.

⁷ OSNCP 1983, z. 11, poz. 181.

⁸ OSNC 2003, z. 12, poz. 161.

W literaturze również zgodnie reprezentowany jest pogląd, w myśl którego koszt należnej opłaty skarbowej od dokumentu pełnomocnictwa stanowi koszt niezbędny do celowego dochodzenia praw lub celowej obrony w rozumieniu art. 98 § 1 k.p.c. i jako taki powinien być zwrócony stronie wygrywającej przez stronę przegrywającą zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik procesu. Stanowisko takie zaprezentowali m.in. T. Bukowski⁹, A. Lewicki¹⁰, S. Krześ i E. Marszałkowska-Krześ¹¹ oraz A. Nowak¹².

Pogląd Sądu Najwyższego i wymienionych przedstawicieli nauki jest jak najbardziej przekonujący. Podstawowe znaczenie ma tu z jednej strony ustalenie, że obowiązek uiszczenia opłaty skarbowej od pełnomocnictwa spoczywa wyłącznie na mocodawcy, a nie na pełnomocniku, a z drugiej strony założenie, iż decydujące dla określenia zakresu kosztów, których zwrotu strona wygrywająca może domagać się od strony przegrywającej, ma treść art. 98 § 1 k.p.c. i występujące w tym przepisie pojęcie „kosztów niezbędnych do celowego dochodzenia praw i celowej obrony”. Niezbędność oraz celowość kosztów procesu podlega ocenie sądu i jest uzależniona od konkretnych okoliczności sprawy. Sąd powinien w szczególności rozważyć, czy czynność, która spowodowała koszty, była w ujęciu obiektywnym potrzebna do realizacji praw strony, a także, czy i do jakiego poziomu poniesione koszty stanowiły – również z obiektywnego punktu widzenia – wydatek konieczny. Ocena sądu, dokonywana wprawdzie na zakończenie postępowania, musi uwzględniać stan rzeczy istniejący w chwili podejmowania czynności przez stronę¹³. Istotne znaczenie w kontekście oceny poszczególnych wydatków jako kosztów niezbędnych i celowych ma regulacja zawarta w art. 98 § 2 i 3 k.p.c. W zależności od tego, czy strona działa samodzielnie lub przez pełnomocnika niebędącego adwokatem ani radcą prawnym (§ 2 art. 98 k.p.c.), czy też przez pełnomocnika będącego adwokatem (§ 3 art. 98 k.p.c.) albo radcą prawnym (§ 3 art. 98 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c.), wymienione postanowienia określają kategorie kosztów, co do których ustawodawca ustanowił domniemanie, iż są to koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw lub celowej obrony. Niemniej funkcja przepisów art. 98 § 2 i 3 k.p.c. polega jedynie na tym, że przepisy te wskazują określone kategorie kosztów, które objęte są ustawowym domniemaniem niezbędności. W ten sposób rozwijają i konkretyzują one zasadę ogólną wyrażoną w art. 98 § 1 k.p.c. Przepisy art. 98 § 2 i 3 k.p.c.

⁹ T. Bukowski, *Rozstrzygnięcie o kosztach procesu cywilnego*, Warszawa 1971, s. 91.

¹⁰ A. Lewicki, *Opłata skarbową od pełnomocnictwa radcy prawnego*, Radca Prawny 2001, nr 2, s. 105.

¹¹ S. Krześ, E. Marszałkowska-Krześ, *Glosa do uchwały SN z 10 lutego 1995 r. w sprawie III CZP 4/95*, MoP 1995, nr 8, s. 240.

¹² A. Nowak, *Opłata skarbową. Glosa do uchwały SN z 12 marca 2003 r. w sprawie III CZP 2/2003*, Glosa 2004, nr 10, s. 38–39.

¹³ Por. J. Gudowski (w.): *Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze*, t. 1, red. T. Ereciński, Warszawa 2002, wyd. IV, art. 98, uw. 13, s. 256.

nie określają natomiast enumeratywnie kosztów, które należy zaliczyć do kosztów niezbędnych. Nie jest więc wykluczone, że sąd, rozstrzygając o kosztach procesu (postępowania), zasądzi na rzecz strony wygrywającej nie tylko zwrot kosztów wskazanych, odpowiednio, w art. 98 § 2 k.p.c. albo art. 98 § 3 k.p.c., lecz także zwrot innych poniesionych przez tę stronę kosztów, jeśli – w ocenie sądu – będą one stanowiły koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw lub celowej obrony w rozumieniu art. 98 § 1 k.p.c.¹⁴. Wniosek taki wynika przede wszystkim z faktu, że – jak podnosi się w literaturze – niemożliwe byłoby określenie przez ustawodawcę wszystkich kosztów niezbędnych, a więc podlegających zwrotowi w razie wygrania sprawy¹⁵.

Wypada podnieść, że skoro ustawodawca nakłada na stronę obowiązek uiszczenia opłaty skarbowej od dokumentu pełnomocnictwa, to jest rzeczą oczywistą, iż koszt tej opłaty trzeba uznać za niezbędny do celowego dochodzenia praw i celowej obrony. Jak to lapidarnie ujął Sąd Najwyższy w uchwale z 12 marca 2003 r., uiszczenie opłaty skarbowej od dokumentu pełnomocnictwa jest czynnością obiektywnie potrzebną do realizacji praw strony w postępowaniu. Naturalnie należy przyjąć, że koszt opłaty skarbowej od dokumentu pełnomocnictwa ponoszony przez stronę może stanowić tylko wówczas koszt niezbędny do celowego dochodzenia praw lub celowej obrony w rozumieniu art. 98 § 1 k.p.c. i podlegać zwrotowi od strony przegrywającej, gdy na stronie wystawiającej (sporządzającej) dokument pełnomocnictwa spoczywa prawny obowiązek zapłaty opłaty skarbowej w omawianej sytuacji. Jeżeli strona uiszcza opłatę skarbową od dokumentu pełnomocnictwa, nie będąc w konkretnym przypadku do tego zobowiązana w świetle obowiązujących przepisów prawa (ustawa wprowadza określone zwolnienia od opłaty skarbowej), to wynikający stąd koszt nie będzie spełniał kryterium niezbędności z punktu widzenia art. 98 § 1 k.p.c., gdyż nie będzie to koszt konieczny. Podzielić w tym względzie należy w pełni stanowisko Sądu Najwyższego zajęte w przywołanym wcześniej orzeczeniu z 27 lipca 1957 r. Orzeczenie to zachowało bowiem aktualność w tym zakresie.

II

Drugie ze wskazanych zagadnień nie było dotychczas bliżej rozpatrywane ani w orzecznictwie, ani w doktrynie. Sąd Najwyższy w powoływanej już uchwale z

¹⁴ Por. K. Lipiński, *Pytania i odpowiedzi*, NP 1961, nr 10, s. 1293; T. Bukowski, *Rozstrzyganie...*, s. 100 (autor stwierdza np., że nie można z góry wykluczyć powstania sytuacji uzasadniającej zaliczenie do niezbędnych – kosztów nienakazanego przez sąd stawiennictwa strony lub kosztów drugiego adwokata; koszty te nie podpadają pod przepis art. 98 § 3 k.p.c. i muszą być oceniane według zasady z art. 98 § 1 k.p.c.). Zob. także uzasadnienie uchwały SN z 1 grudnia 1955 r. w sprawie 4 CO 38/55, NP 1957, nr 5, s. 119.

¹⁵ Tak T. Bukowski, *Rozstrzyganie...*, s. 95.

12 marca 2003 r. w sprawie III CZP 2/03 stwierdził, że uiszczenie opłaty skarbowej od pełnomocnictwa – w sytuacji, w której strona nie korzysta z odpowiedniego zwolnienia w tym zakresie – stanowi dopełnienie wymagania przewidzianego w obowiązujących przepisach prawa i jest zarazem warunkiem formalnoprawnej zgodności sporządzenia dokumentu pełnomocnictwa z prawem. Nie wydaje się, aby z tego *passusu* można było wnioskować o stanowisku Sądu Najwyższego w rozpatrywanej kwestii¹⁶. Sąd podkreślał okoliczność, że uiszczenie opłaty skarbowej od pełnomocnictwa jest dopełnieniem wymagania ustanowionego przez prawo nie po to, aby wywodzić stąd wnioski co do tego, iż uiszczenie opłaty od pełnomocnictwa miałyby stanowić warunek formalny sporządzenia pełnomocnictwa z punktu widzenia dochowania wymagania załączenia pełnomocnictwa do pisma procesowego składanego przez pełnomocnika (art. 126 § 3 k.p.c. i art. 130 § 1 k.p.c.), lecz jedynie po, aby uzasadnić tezę, że skoro uregulowanie opłaty skarbowej jest w tym wypadku wymagane przez prawo, to tym samym jej koszt należy uznać za koszt niezbędny do celowego dochodzenia ochrony praw i celowej obrony w rozumieniu art. 98 § 1 k.p.c.

Za prawidłowe uznać należy zapytywanie, zgodnie z którym w sytuacji, w której pełnomocnik procesowy składający pismo procesowe załącza do tego pisma dokument pełnomocnictwa bez uiszczenia opłaty skarbowej należnej od sporządzenia tego dokumentu, nie ma podstaw, aby przyjąć, iż nie został dochowany warunek formalny pisma procesowego przewidziany w art. 126 § 3 k.p.c., a tym samym nie jest dopuszczalne, aby przewodniczący na podstawie art. 130 § 1 zd. 1 k.p.c. zwywał pełnomocnika strony do uiszczenia opłaty pod rygorem zwrotu pisma procesowego¹⁷. Na rzecz takiego stanowiska przemawia następująca argumentacja.

Uiszczenie opłaty skarbowej należnej od sporządzenia dokumentu pełnomocnictwa nie stanowi w żadnym razie przesłanki ważności lub też skuteczności czynności w postaci udzielenia pełnomocnictwa w formie pisemnej. W tym wypadku należy zdecydowanie opowiedzieć się za tym, że mamy tu do czynienia z autonomią czynności, jaką jest udzielenie pełnomocnictwa, w stosunku do publicznoprawnego obowiązku, jakim jest uregulowanie opłaty skarbowej należnej od sporządzenia dokumentu pełnomocnictwa. Nie ma przepisu, który uzależniałby ważność lub skuteczność pełnomocnictwa udzielonego w formie pisemnej od uiszczenia opłaty skarbowej od dokumentu stwierdzającego ustanowienie pełnomocnika. Ta ogólna reguła musi mieć zastosowanie także w wypadku dokumentów pełnomocnictw udzielanych w związku z postępowaniem cywilnym, w tym w szczegól-

¹⁶ Odmienne rozumie wywód Sądu Najwyższego A. Nowak, *Opłata skarbowa...*, *op. cit.*, s. 39.

¹⁷ Tak już Z. Warman, *Opłata skarbowa od pełnomocnictw procesowych*, NP 1958, nr 3, s. 93–94. Pogląd wyrażony został pod rządami d.k.p.c., ale zachował nadal aktualność. W nowszej doktrynie por. A. Nowak, *Opłata skarbowa ...*, *op. cit.*, s. 39.

ności pełnomocnictwa procesowego. W efekcie, w wypadku nieuiszczenia opłaty skarbowej należnej od dokumentu pełnomocnictwa mamy do czynienia z umocowaniem pełnomocnika do działania w imieniu mocodawcy w postępowaniu cywilnym, które jest w pełni skuteczne. Przepis art. 126 § 3 k.p.c. wymaga załączenia do pisma procesowego dokumentu pełnomocnictwa. Należy przyjąć, że skoro z dokumentu pełnomocnictwa, od którego nie została uiszczona należna opłata skarbo- wa, wynika w pełni umocowanie pełnomocnika do działania, to w żadnym razie nie można przyjąć, aby dokument był obciążony brakiem formalnym, a tym samym, aby można było mówić o takim braku w stosunku do pisma procesowego, do którego załączony został dokument pełnomocnictwa. Należy podkreślić, że zgod- nie z art. 130 § 1 k.p.c. przewodniczący wzywa stronę (jej pełnomocnika) do po- prawienia lub uzupełnienia pisma procesowego w razie niezachowania warunków formalnych. *Lege non distinguente* chodzi tu o niezachowanie warunków formal- nych pisma procesowego wynikających z przepisów k.p.c. Warunkiem takim jest załączenie dokumentu pełnomocnictwa w sytuacji określonej w art. 126 § 3 k.p.c.¹⁸. Jeśli dokument pełnomocnictwa jest sporządzony w sposób, który powo- duje, że wynika z niego umocowanie pełnomocnika do działania, a więc może sta- nowić podstawę do wykazania umocowania przed sądem (por. art. 89 § 1 k.p.c.), to warunek formalny z art. 126 § 3 k.p.c. jest spełniony¹⁹. Kwestia nieuiszczenia należnej od dokumentu pełnomocnictwa opłaty skarbowej nie ma zatem jakiego- kolwiek znaczenia z punktu widzenia dochowania warunku formalnego pisma pro- cesowego polegającego na załączeniu do niego pełnomocnictwa, a zatem nie może być objęta hipotezą art. 130 § 1 k.p.c.

W konkluzji należy stwierdzić, że w razie nieuiszczenia opłaty skarbowej od do- kumentu pełnomocnictwa przewodniczący nie może wezwać pełnomocnika stro- ny do uzupełnienia pisma procesowego, do którego załączony został dokument pełnomocnictwa, przez uregulowanie opłaty skarbowej pod rygorem zwrotu pisma zgodnie z art. 130 § 1 k.p.c.

Karol Weitz

¹⁸ Teza, że załączenie do pisma procesowego dokumentu pełnomocnictwa jest w sytuacji określo- nej w art. 126 § 3 k.p.c. warunkiem formalnym pisma procesowego, jest powszechnie przyjęta, por. w orzecznictwie np. postanowienie SN z 25 lutego 1998 r. w sprawie II UZ 4/98, OSNAPIUS 1999, z. 6, poz. 228; uchwałę SN z 27 listopada 2003 r. w sprawie III CZP 74/03, OSNC 2005, z. 1, poz. 6. W lite- raturze zob. np. J. Sobkowski, *Pełnomocnictwo procesowe. Jego istota, powstanie i wygaśnięcie*, Po- znań 1967, s. 107.

¹⁹ Zob. uchwałę SN z 27 listopada 2003 r. w sprawie III CZP 74/03, OSNC 2005, z. 1, poz. 6. Por. także W. Broniewicz, *Głosa do postanowienia SN z 19 marca 1969 r. w sprawie I CZ 106/68*, OSPiKA 1970, z. 6, poz. 121, s. 261.